

Kulturološki aspekti ženskosti u viktorijansko i suvremeno doba na primjeru C. Bronte (Jane Eyre) i D. Maurier (Rebecca)

Lokin, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:306954>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU

ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT

Lucija Lokin

Kulturološki aspekti ženskosti u viktorijansko i
suvremeno doba na primjeru C. Bronte (Jane Eyre) i D.
Maurier (Rebecca)

Završni rad

Mentor:

Doc. dr. sc. Nebojša Lujanović

Osijek, 2023.

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Kulturni stereotipi	3
2.1. Rodni stereotipi	4
3. Odnos roda i teksta	6
4. Proces konstrukcije lika.....	9
5. Konstrukcija lika kroz književnost	10
6. Konstrukcija ženskog lika u viktorijansko doba.....	11
7. Ženski lik u viktorijansko doba	13
7.1. Jane Eyre	14
7.1.1. Jane Eyre - prikaz žene	15
7.2 Jane Eyre – film.....	16
7.2.1. Prikaz ženskog lika u filmu	16
8. Kulturna konstrukcija žene u suvremeno doba.....	18
8.1. Rebecca- knjiga	19
8.1.1. Prikaz ženskog lika u knjizi.....	20
8.1.2. Prikaz ženskog lika u filmu	22
9. Usporedba	23
10. Rod kao tekstualna konstrukcija – Jane Eyre	25
10.1. Rod kao tekstualna konstrukcija – Rebecca.....	26
11. Kritike - Jane Eyre	28
12. Kritike - Rebecca	29
13. Zaključak.....	30
14. LITERATURA	31

Sažetak

Žene su kroz povijest bile potlačene, ubijane, spaljivane i mučene umjesto da su od početka vremena bile veličane, hvaljene ili jednostavno gledane kao ljudska bića. Charlotte Bronte stvorila je lika koji je proturječio svemu što je tada vrijeme dopuštalo, ona je stvorila lik Jane Eyre i s time srušila sve kulturne, rodne i književne stereotipe jedne žene. Stvorila je pogled na rodnu ravnopravnost, rodila je revoluciju koja traje i dan danas, a možda je i označila mali dio povijesti s tom jednom knjigom koja će se i za 100 godina čitati i divit ćemo joj se. Ovaj rad analizira žene koje su pisale o ženama, Daphne du Maurier koja je u samoj Jane Eyre pronašla inspiraciju, stvorila Rebeccu i nastavila borbu. Kroz sljedeća poglavlja analizirat će se rodni i kulturni stereotipi, kako je svijet utjecao na ženu, kako ona na njega i kako ove književnice utječu na to.

Ključne riječi: književnost, feminizam, rodna ravnopravnost, revolucija, žena, povijest

Keywords: literature, feminism, gender equality, revolution, woman, history

1. Uvod

Analiza ovog završnog rada sadrži pitanje kulturološkog aspekta žena u viktorijanskom i suvremenom razdoblju.

U prvom dijelu potrebno je objasniti samo značenje kulturnih i rodnih stereotipa, što oni znače u društvu i kako utječu na pojedinca, izdvojiti će se neki stereotipi potrebni za daljnju analizu završnog rada.

Za početak potrebno je spojiti pojmove roda i teksta, točnije uklopiti rod i tekst te istražiti načine na koji jedno drugo nadopunjuju.

Nadalje, potrebno je konstruirati ženski lik kroz razdoblja u književnosti, kako se razvijao s obzirom na vrijeme u kojem je nastao te kako su književnici tih razdoblja iskakali iz normi koje su bile postavljene. Također, potrebno je spomenuti i ženske književnice koje su doprinijele razvoju ženskog lika te ženske književnosti.

U četvrtom poglavlju potrebno je objasniti proces konstrukcije lika, kako se književni lik stvara, kako ga autor gradi te koje su sve spojnice potrebne kako bi lik nastao. Uz to se veže i sljedeći dio, a to je pojasniti što je viktorijansko doba. Kada je nastalo i kako je izgledao položaj žene, kako su se prema njima ponašali, koji su bili njihovi poslovi te kakve su bile posljedice ako se pravila nisu poštivala, što je posebno potrebno za daljnju analizu.

Nakon toga, dolazi do analize ženskog lika u književnosti kako bi mogli objasniti ženski lik u viktorijansko doba, koje je potrebno objasniti kako bi se dao uvod te sam pregled analize djela *Jane Eyre*, spisateljice Charlotte Bronte, zatim će se dati kratki sadržaj djela i prikazati ženski lik koji utjelovljuje Jane.

Prikazat će se likovi romana, posebno Jane, kako je njezin lik utjecao na društvo, kako je utjelovila jednu ženu toga razdoblja i što je sve napravila da je bila smatrana drugačijom, koje je norme pogazila i tako postala ikonom svoga vremena. Ukratko će se objasniti i ekranizacija romana, koliko je sličan ili ne noveli i koliko su riječi Charlotte Bronte dobro prikazane na ekranu.

Nakon viktorijanskog doba prelazi se na suvremeno te je potrebno objasniti kakva je to bila suvremena žena u društvu, što je sve postigla od viktorijanskog doba, koje su joj mogućnosti i kako napreduje borba za ravnopravnost.

Opisom suvremene žene daje se primjer *Rebecce* koju je napisala Daphne du Maurier. Potrebno je analizirati djelo i ženske likove junakinje i Rebecce, koliko su slične i različite te koliko su utjecale na i opisale tadašnju suvremenu ženu. Nakon toga, analizira se i ekranizacija te sličnosti i razlike s novelom.

Nadalje, ovaj rad vraća se na sami početak i kroz poglavlje konstrukcije roda kroz tekst opisuje kako su Jane Eyre i Rebecca kao književni likovi žena utjecali na književni tekst te kako su to žene pisale o ženama kada to nije bilo zagovarano.

U sljedećem poglavlju dolazi se do samog cilja ovog završnog rada, a to je usporedba viktorijanskog i suvremenog doba koji utjelovljuju Jane, junakinja i Rebecca, što je svaka od njih postigla i koliko su zapravo romani slični. Poznato je kako je du Maurier svoju inspiraciju uzela od Bronte, ali u kojoj mjeri potrebno je analizirati nakon detaljnog pregleda likova i događaja.

U zadnjem dijelu ovog završnog rada navest će se kritike koje su obje knjige dobile te kritike spisateljica, koje su pisale u vremenima u kojima žene nisu bile toliko prihvaćene u društvu kao književnice, Bronte mnogo više od du Maurier, ali neki stereotipi uvijek ostaju.

Na kraju, u zaključku, doći će se do odgovora na pitanje koliko je zapravo žena u društvu i kulturi napredovala i evoluirala od samih početaka.

2. Kulturni stereotipi

Definiciju kulturnih stereotipa potrebno je za početak prelomiti na dva pojma – pojam stereotipa i pojam kulture.

Stereotipi kao pojam čine generalizaciju ili skup osuda prema nekom pojedincu, grupi ljudi ili nekom narodu. Oni mogu biti religijski, rasni, rodni, politički, ali ipak su toliko prošireni da svako malo zapravo možemo stvoriti novo ime neke skupine nad kojima se te predrasude šire.

Kultura je jedan jako širok spektar te joj se može pridružiti više definicija, jedna od njih je definicija Jelene Đorđević koja je u svom zborniku *Studije kulture* istu definirala kao: „...traganje za našim potpunim savršenstvom kroz saznanja, u svemu što nas se najviše tiče, najboljeg što je mišljeno i rečeno u svijetu: koja, kroz to saznanje, unosi struju, svježih i slobodnih misli u naše pojmove i navike, koje sada slijedimo vjerno i mehanički, uzalud zamišljajući da je to što ih vrijedno slijedi vrlina koja nadoknađuje neispravnost toga što je ono mehaničko.“

Kulturni stereotipi su uvjerenja ili način prikaza koji se koristi za predstavljanje određene kulture ili skupine ljudi, a temelje se na uskom razumijevanju kulture te se često koriste za stvaranje pretpostavki o istim tim skupinama ljudi.

Jako često se u društvu smatra da ako se jedna osoba određene kulture ponaša na isti način, da će se tako ponašati svi koji se nalaze u blizini te osobe. Neki kulturni stereotipi mogu biti opasniji od drugih jer često dolazi do ukidanja određenih osnovnih prava nekog naroda ili skupine, tu najviše do izražaja dolaze rasni i rodni stereotipi. Činjenica je da su bijeli muškarci najprivilegiranije osobe na svijetu.

Kulturni stereotipi su danas postali jako raširena tema u javnosti. O njima se razgovara u školama, na fakultetima, na poslu, društvenim medijima, gdje god ima mjesta za to oni se spominju, što na neki način znači da je cilj revolucije postignut. Predrasuda još uvijek ima i biti će ih, ali u dosta manjim količinama i više se ne gledaju na loš način ljudi koji ne osuđuju, već oni koji osuđuju.

Također, važno je napomenuti kako su kulturni stereotipi postali važan dio identiteta ljudi danas, jer su svi na neki način u jednom trenu svoga života nekoga kulturno stereotipizirali. Tu se najviše ističe odgoj te društvo i okolina, gdje je netko rođen i gdje je odrastao. Jasno je da se vlastito mišljenje i percepcija razvijaju tek u kasnijim godinama kada je moguće postati svjestan dobra i

zla, onoga što je prihvaćeno od pojedinca i onoga što nije, bez obzira na okolinu ili religiju, koja u državama poput Republike Hrvatske najvećim djelom utječe na kritičko razmišljanje neke okoline.

2.1. Rodni stereotipi

Rodni stereotipi su predrasude, uvjeti i pravila kojima su žene i muškarci određeni. Točnije postoje pravila ponašanja odvojena za muškarce i žene te ako poprime karakteristike jedni drugih bit će osuđivani i smatrani kako krše „nevidljiva pravila“. Međutim, to nije tako jednostavno kako neki smatraju da bi trebalo biti.

Heffer (2007: 165) pojašnjava kako je sve to zapravo širi pojam, neovisno o kojim pojavama se govori – društvenim ili kulturološkim. Odvaja pojmove roda kao biološke te kao društvene kategorije, muškarac i žena se određuju biološki, no ono što će oni odrediti biti će tek nastati društvenim postojanjem.

Identitet je nekada bio određen rođenjem, bilo je jasno tko će biti tko u životu, kakve vrijednosti će pratiti, koga će štovati. Danas je pitanje identiteta u pravilu cjeloživotno učenje, a vrijednosti, želje i mogućnosti se mijenjaju.

Što se tiče žena, one više nisu stvorene da bi bile majke, odgajale djecu i služile svojim muževima, to je njihov nekadašnji identitet, onaj koji je bio upisan u njih prije nego što su se rodile. Žene su danas sve ono o čemu su nekada mogle sanjati i sve ono što su muškarci tada bili i one su to iz daljina promatrale.

Važno je napomenuti kako je do svih promjena koje su prethodno nabrojane došlo rezultatom feminizma, borbe za jednakost prava koja je trenutno u svome trećem valu. Feminizam je pojam koji se svojim najvećim djelom javlja tek u 60-ima, kada su žene dobile neki glas za borbu te od tamo nastavile različite borbe, kao što su borbe za obrazovanje, rad, abortus i slično.

Sam pojam univerzalnog patrijarhata također je naširoko kritiziran u posljednjim godinama, najviše zbog svog neuspjeha da objasni djelovanje rodne opresije u konkretnim kulturnim kontekstima svoga postojanja. (Butler, 2009)

„Ono što, dakle smeta muškarcima kod rješavanja ženskog pitanja ne odnosi se samo na ulogu koju si žena pritom priželjkuje i koju usprkos svemu nastoji realizirati u tadašnjim suvremenim

okolnostima nego i na to da žena većim stupnjem vlastite emancipacije više gubi na svojoj ženstvenosti, odnosno kao takva biva manje privlačna muškarcima, što ponovo razotkriva mušku samodostatnost, egoizam, beskrupuloznost, ugroženost vlastitog položaja i želju za dominantnošću.“ (Sablić Tomić, Jemrić, 2014)

Ovaj citat najbolje objašnjava kako su žene viđene, točnije što je žena više svoja tj. samostalna, što ju manje zanimaju muškarci kao potreba, to više muškarci gube želju za njima. Očito je da kada veliki dio muškaraca osjeti da nije potreban i da žena u pravilu može bez njega, on se ne osjeća dovoljno važnim te se zato veliki broj muškaraca nikada nije i nikada se neće pridružiti pokretu.

U društvo je ukorijenjena slika muškarca i slika žene, onako kako je naslikana prije mnogo stoljeća tako je u nekim ljudima i danas ostala. Žena je slabiji spol, koji teško preživi bez jakog, hrabrog i dominantnog muškarca koji je glava kuće.

Ironija je u svemu tome što većina muškaraca upravo ne bi preživjeli bez žena, a pogotovo ne bez one najvažnije koja ih je dovela na svijet i kojoj znaju ovisiti i preveliku porciju svoga života. Žene moraju biti osjećajne i pune razumijevanja, dok muškarci ne smiju i moraju bit čvrsti, bez ikakvih emocija što dolazi do potiskivanja koje kasnije može biti opasno, pogotovo za ženu koja se nalazi pored njih.

3. Odnos roda i teksta

Književni tekst oduvijek je bio odraz društva, njegovih normi, kulture i svega za što ono stoji. Što se tiče pogleda na rod i spol, odražava se u samom tekstu – to jest percepcija na različitosti i jednakosti rodne hijerarhije.

Književnost, kao jedna od najvažnijih i najstarijih zanata na svijetu oduvijek je imala moć stvoriti percepciju i interpretaciju, ne samo prema rodu, već i prema svim ostalim pogledima na društvo. Autori teksta imaju izrazitu moć promijeniti čitateljev pogled na svijet ili bar njegov dio.

Također, književni tekst može istraživati aspekte roda, u to uključujući neke društvene norme kao što su seksualnost i identitet, bavi se upravo tim pitanjima kako bi se ponudili odgovori da bi čitatelji razumjeli sve što im do sada možda nije bilo „normalno“, samo zbog toga što nisu navikli na neke stvari.

Feminizam se često prikazuje kroz književni tekst i tako prikazuju tradicionalne i netradicionalne poglede na rod i moguće je rušiti stereotipe i određene poglede. No također mogu zagovarati patrijarhat, s obzirom da često u književnim tekstovima prikazuju žene kao krhke, pasivne i nevine likove, dok su muškarci snažni i hrabri te je ženi on prijeko potreban, a često se književni tekst koncentrira na ženin pronalazak pravog muškarca te joj to popravlja život.

Autori također imaju ulogu u tome, često kroz likove iznose vlastite stavove i tako daju percepciju čitatelju koji stvara od toga svoj stav. Ta interakcija kroz tekst često rezultira različitim tumačenjima. Posebnu ulogu su oduvijek imale autorice, koje su žensku revoluciju potihom gurale kroz književni tekst i kritiku.

Za primjer se može uzeti Virginia Woolf, koju se i danas može nazvati jednom od najvećih feminističkih književnica svoga vremena. Potrebno je spomenuti, ne samo da je pisala o ženama i feminizmu, već da je odbijala sve norme samog pisanja u svojim esejima, odbacivala je tehnike pisanja i tako se na još jedan način odvajala od drugih. (T. Moril, 1985)

U svojim je tekstovima također kritizirala različite profesije i sve ono što je smatrala anti-feminističkim, poput psihijatrijskih ustanova, koju je satirično izrugala u svome djelu Mrs. Dalloway. Opće je poznato kako su psihijatrijske ustanove bile pune „histeričnih žena“ koje nisu

htjele slušati svoje muževe i očeve pa bi ih smještali tamo ne bi li slučajno započele revoluciju, nešto slično paljenju vještica u Salemu.

Moril (1985) također analizira djelo „*To the lighthouse*“ gdje Woolf opisuje destruktivnu prirodu vjerovanja u snažne i nepromjenjive rodne identitete te ih prikazuje kroz likove. S jedne su strane to gospodin i gospođa Ramsay koji su slika patrijarhata dok je s druge strane umjetnica Lily Briscoe koja predstavlja rekonstrukciju te opozicije, percipira njenu štetnu moć i nastoji, koliko god je moguće živjeti kao vlastita žena, ne obazirući se na ograničavajuće definicije seksualnog identiteta.

„Woolf odbacuje rodno uvjetovane identitete jer ih je prepoznala onakvima kakvi jesu. Shvatila je da je cilj feminističke borbe upravo rekonstrukcija smrtonosnih binarnih opozicija muškarca i žene.“ (Moril T, 1985)

Iz ovoga se može vidjeti pogled na svijet iz očiju Virginie Woolf, smatrala je da je spol konstrukt i tako je živjela i pisala te se za to zalagala, unatoč tome što su mnogi autori i autorice upravo poricali njen feminizam iz toga razloga. Prikazala je borbu rodnih stereotipa kroz tekst i tako sukobila rodnu nejednakost onakvu kakva je.

Jacobus(2012) kao problem navodi pitanje je li potrebno književni tekst pisati posebnim jezikom kako bi ga žene razumjele? I tu ne misli na odbijanje jezika samog onakav kakav je ili povratak u prošlost kada se sa ženama pričalo jednostavnije jer nisu bile školovane, već misli na proces koji se odigrava unutar književnog teksta, prelazeći granice. Potrebno je da žene razumiju što svaki autor koji piše o njihovom oslobođenju želi reći, potaknuti na pokretanje revolucije i na oslobođenje okova patrijarhalnih ideala.

„...upotreba je jezika prema ženama nastrojena seksistički i zato takvo jezično ponašanje treba zamijeniti ne seksističkim s pomoću organiziranoga mijenjanja gramatičkih pravila i značenja leksičkih oblika.“ (Bertoša, M. 2001)

Tu se govori o mijenjanju načina na koji se piše o ženama i kako ih se opisuje kao krhka i naivna bića kroz tekst. Autori često žene stvaraju kao slike jedne druge, mijenjaju im samo imena, a daju im iste i fizičke i psihičke karakteristike te isti cilj – da se udaju, rode i brinu se za djecu i muža dok to fizički mogu.

Iz toga je potrebno pronaći odgovor na pitanje: koja je priroda i razlika pisanja o ženi i samog ženskog pisanja? Tu se istražuje do koje krajnosti patrijarhat može utihniti ženu – kroz autore i autorice koji prikazuju sliku žena svoga vremena, koliko zapravo mogu potisnuti ženskost, kao što to rade autori, poput D.H. Lawrenca koji smatra kako je žena „neizrecivi entitet koji čovjek zauvijek mora nastaviti pokušavati izreži“ to jest, ona postiže ženskost kada je umirena.

Također, moguće je kroz tekst promijeniti percepciju i onima za koje se to ne misli da je moguće. K. Millett (1970) analizira D.H. Lawrenca i govori kako je unatoč svom pogledu na žene (u svom djelu „*Nježnost*“ pisao je kako bi likvidirao sve lezbijke, zajedno sa vlastitom bivšom ženom te prikazuje seksualno nasilje) sa djelom „*Lady Chatterley*“ prikazuje čin pokajanja te se kroz samo djelo čini kao da se pomirio sa svim ženama te ih prihvatio kao funkcionalna i strastvena bića.

Kroz ove primjere autorica i djela rod i tekst se mogu shvatiti kao jedan vrlo kompleksan spoj u kojem se rod ogledava u tekstu, ali i obrnuto. Rod ima značajan utjecaj na tekst ne samo što se tiče perspektive, koja je kroz oči potlačenih žena koje su dobro napisane dublja, drugačija i jača, jer to što su one doživjele ne može se napisati kroz lik muškarca koji se nikada nije našao u njihovoj koži.

Rod oblikuje tekst, autor kroz njega istražuje te različite aspekte ljudskog iskustva i društvenih uloga. Sami rodni studiji igraju veliku ulogu u kritiziranju teksta, proučavaju se rodne teme, likovi i koncepti prisutni u djelu i kako utječu na šire norme i vrijednosti.

Što se tiče utjecanja književnog teksta na rod važno je spomenuti kako tekst pruža prostor za refleksiju i reprezentaciju rodnih iskustava, daje čitateljima lakši način da razumiju različita iskustva i identitete, ne samo žensko – muške odnose, već i transrodnost, homoseksualnost te ostale različitosti koje svijet nudi.

Očito je da tekst nije organizam koji se stvara sam, daje sam sebi značenje, već je sve u očima autora i čitatelja, koji mu daju smisao te sam cilj, a ako ga netko drugi shvati na način koji nije namijenjen za to potrebno je analizirati tekst, pogotovo s pogleda roda i rodnih stereotipa, gdje se često događa da se ne zna što je „pisac htio reći“.

Važno je da tekst diže svijest i utječe na aktivizam koji se iznosi kasnije izvan teksta te nastaje borba za prava, zato je cilj ovog rada prikazati kako su žene utjecale na društvo kroz književnosti, pogotovo žene koje su pisale žene.

4. Proces konstrukcije lika

Proces konstrukcije lika najvažniji je dio pisanja nekog književnog teksta, od njega sve započinje i završava, lik je taj kroz kojeg se čitatelj suosjeća i kroz čije oči često gleda na taj neki drugi svijet.

Za konstrukciju je potrebno izgraditi lika od njegovih početaka, dati mu karakter, želje, snove, njegove ideale i razmišljanja. On se planira pažljivo, razmatrajući kako da budu relevantni i zanimljivi. Autori koriste različite tehnike za oživljavanje likova te kako bi se autor emocionalno povezoao s njima.

Iako autor može stvarati lika s nekim ciljem i određenim pogledom kojim želi da ga čitatelj vidi, čitatelj i dalje toga lika može gledati na svoj specifičan način s kojim ga je shvatio, a to znači da lik može biti direktan ili indirektan.

Stvaranje lika ima više elemenata, kao što je fizički opis, kojim autor prikazuje likove kroz osnovne informacije njegovog izgleda, to je dob, spol, kosa, visina, boja kože i građa tijela. Uz fizički opis, tu su i unutarnje karakteristike kojima se likovi razvijaju, poput osobnosti, vrijednosti, strahova i slično, a unutarnje karakteristike su iznimno važne da se čitatelj poveže s likom. Naravno, prije svega toga lik mora imati prošlost i nekakva iskustva koja ga dovode da bude takav kakav je, važno je za njegov razvoj i daljnje postupke.

Način dijaloga je još jedan dio konstrukcije lika, a o njima se kroz razgovor može saznati mnogo toga, kao što su stil komunikacije, način izražavanja i misli koje izgovaraju. Dijalog se dijeli na postupke i odluke, a oni su ključni za njihovu karakterizaciju. Donose odluke koje utječu na daljnji razvoj priče i događaja.

Nakon stvaranja lika dolazi do sukoba između njih ili sukoba u samom liku. Oni moraju prolaziti kroz različite promjene kako bi utjecali na tijek priče, a što se tiče simbolike, likovi moraju imati neki značaj unutar književnog dijela. Predstavljaju određene ideje, koncepte, vrijednosti ili u slučaju ovoga rada, pokreću revoluciju.

5. Konstrukcija lika kroz književnost

Kroz stoljeća žene su u književnosti doživljavale velike preokrete i promjene u stvarima kao što su ponašanje, oblačenje i slično. U samim su književnim djelima najčešće bile krhke, potlačene, često histerične i depresivne, točno onakve kakve ih se očekivalo i u stvarnom životu.

Međutim, jedan je dio književnika žene pisao izvan granica te konstrukcije, a ta djela su danas važan dio povijesti koji je potreban za shvaćanje samog kulturološkog aspekta ženskosti u književnim djelima. Preispitivanje uloga žena u književnosti uvijek je postojalo, ali bilo je jako rijetko.

Marija Jurić Zagorka bila je jedna od najvećih hrvatskih književnica, koja je kroz svoja djela prikazivala i preispitivala rodne uloge, pišući o običnim siromašnim radnicama, kontesama i baronesama te tako pokušavala podignuti svijest i pitanje potlačene žene. U *Gričkoj vještici* dotakla je razne teme koje spadaju u rodne odnose, kao što su vještice (tamna strana feminiteta), hijerarhijska struktura socijalnih odnosa i rekonstrukcija tradicionalnih ljubavnih veza. (Mušić, 2014)

Dragutin Prohaska je, prema Heleni Sablić Tomić (2005), opisao ženske likove u hrvatskoj književnosti koje su zapravo poetički totemi određenih književnih razdoblja i usporedio ih sa ženskim likovima iz šire literature. Smatrao je kako „hrvatska književnost počinje adoracijom žene.“

Prohaska baroknu ženu opisuje kao biće duhovne erotike koja je upotpunjena tjelesnom ljepotom, najvažnija joj je vjera, a primjer dolazi iz djela Ignjata Đorđića „Uzdasi Mandalijene pokornice“.

Žena u romantizmu pasivna je i tužna, tužna zbog ljubavi i jedini način je da tu ljubav prikaže kroz suze, dok je u realizmu *Tena* od Kozarca simbol žudnje i slabosti, a podliježe vlastitim nagonima, koji zapravo nisu podupirani društvenim normama te koncepcija žene je ta da bude ili majka ili ljubavnica. Što se tiče moderne žene, on smatra da je u hrvatskoj književnosti nema, te smatra kako je ona proizvod velegrada, vodi je spolna žudnja i ništa drugo, a društvo je pokušava spustiti kako bi se uklopila u njihove norme.

6. Konstrukcija ženskog lika u viktorijansko doba

Doba nazvano po kraljici Viktoriji, bilo je vrhunac stereotipične slike žene. Postojao je sustav pravila ponašanja, oblačenja, izgledanja i pričanja za svaku ženu koja je htjela pripadati u društvu. Žene su bile kao porculanske lutke, blijedog lica, uskog struka i tihog glasa koje su se na taj način morale boriti kako bi pripadale u društvu koje je bilo konstruirano da uništi svaki njihov „krivi“ korak. Čak je postojala knjiga pravila za svaki aspekt postojanja jedne žene.

Prije viktorijanskog doba, žene su često radile uz muževe i braću u obiteljskim poslovima, uz svoje kućanske i obiteljske dužnosti. Tridesetih godina 19. stoljeća to se krenulo mijenjati te su muševci i žene su činili dvije odvojene sfere, viđajući se ujutro i navečer.

Ta ideologija proizlazila je iz definicije „prirodnih karakteristika žena i muškaraca“, što je označavalo slabe fizičke karakteristike žena. Nasuprot tome, žena je smatrana superiornijom od muškarca s gledišta morala i bila je prikladnija za obiteljsku sferu pa je pripremala svaku sljedeću generaciju za nastavak takvog života. (K. Hughes, 2014)

Uz to, žene su sada trebale „novu vrstu obrazovanja“ kako bi se pripremila na tu ulogu kućanice pa su često bile slane u internat da ih guvernante podučavaju. Tamo su ih također podučavale „dostignućima“ kako bi mogle privući muževe svojim posebnim sposobnostima. „Žena mora imati temeljito znanje glazbe, pjevanja, crtanja, plesa i modernih jezika...; i pored svega toga, ona mora posjedovati nešto u svom izgledu i načinu hoda, tonu svoga glasa, svom obraćanju i izrazima..(J. Austin, 1813)

Ipak, mlade djevojke nisu smjele biti previše fokusirane na pronalazak muža. To bi značilo da imaju povećan seksualni apetit, što nikako nije bilo dobro, iako je većina njihovih muževa uživala u prostitutkama pa je i smrt od spolnih bolesti bila dosta visoka. Naravno, žene nisu smjele biti same u društvu bez pratnje muškarca, a obrazovanje ili rad u struci se nije niti spominjao.

Što se tiče rada i obrazovanja, ako su imale radno mjesto, bile su smatrane manje vrijednima i oštećenima te im je sudbina bila zapečaćena u još nižoj klasi u hijerarhiji, a i tamo gdje su radile, radile su do smrti zbog brutalnih sati i gledanja na njih kao nevrijednima. Također se nad njima vršio najveći broj kriminala, naravno bez posljedica za one koji su nad njima vršili silovanje, fizičko ili psihičko maltretiranje. Viktorijansko doba ženama jednostavno nije davalo nikakvu šansu. (K.L. Barrett, 2013)

Upravo u književnosti, različiti književnici i književnice su kroz likove u svojim novelama i romanima govorili upravo ono što misle o slici žene koju je viktorijansku doba stvorilo.

7. Ženski lik u viktorijansko doba

U doba kraljice Viktorije, engleska književnost dosegla je svoj vrhunac s viktorijanskim dobom. Unatoč svim pravilima koje su žene imale, u smislu ponašanja i izgleda, pisci poput Hardyja i sestara Bronte su se osvrnuli na stvarnost tog razdoblja, počevši s nevoljama niže klase te tretmanom djece, a na kraju i žena.

Većina književnika viktorijanskog doba prisvojila je stereotipe koji su bili namijenjeni ženama tada. Ženski likovi bili su slika savršene blijede, mršave žene koja je bila tiha, pristojna i poslušna. Brak se smatrao glavnom karijerom svake žene, a u tom su poslu morale znati plesati, crtati, pjevati te poznavati jezike poput talijanskog i francuskog, a sve se to primjenjivalo i u književnosti.

U književnim djelima potpuno je logičan taj položaj žene, a ako bi ih književnik prikazao drugačije odmah bi ju se ponižavalo i gledalo na drugačiji način.

Za primjer, možemo uzeti *Tessu iz porodice D'Urberville* koja je ubila svoga silovatelja te ju je ljubav njenog života odbila iz razloga što više nije čista i nevina, ne razmišljajući o činjenici što se dogodilo njoj i o tome da ona to nije htjela.

Thomas Hardy zasigurno je jedan od boljih pisaca koji je svojim „nehumanim“ djelom, koji je „pogazio instituciju braka“, šokirao tadašnju javnost. Naime nakon što je objavio svoja djela, (*Tessa iz porodice D'Urberville, 1891. i Neugledni Jude, 1911.*), nije objavio više niti jedno djelo do svoje smrti. Unatoč tome, bio je toleriran jer je bio drugačiji i kroz knjigu *Tesse* je prikazao viši stalež kao užasnim, škrtim, opsjednutim novcem, koji je ujedno izrugivao Boga i silovao mladu ženu. Nakon tog skandala, u *Neuglednom Judu*, udana žena je zavodila muškarce i tako „ukaljala obraz cijelom engleskom društvu“.

Charlotte Bronte će uvijek biti jedna od najzapamćenijih spisateljica svoga doba, upravo zato što je svojim romanom *Jane Eyre* skandalozno i vulgarno prikazala surovu stvarnost društva toga doba. Samo djelo smatrano je nemoralnim upravo zato što je glavni lik, siromašna Jane, jedna obična žena, zavela bogatog Rochestera i tako „povrijedila“ muški ego cijelog kritičarskog društva.

Nadalje, potrebno je spomenuti i književnice viktorijanskog doba, koje su većinom pisale pod pseudonimima ili su neimenovane objavljivale romane. Upravo je Charlotte Bronte bila optužena

da je napisala kopiju knjige nekog drugog književnika iz razloga što se smatralo da žena ne može pisati tako dobro. Kritičari su u prošlosti tvrdili kako su ženski tekstovi adaptacije tekstova muškaraca te su zakašnjele, izvedene iz nečega ili sekundarne. (E. Langland, 2002)

7.1. Jane Eyre

Charlotte Bronte rođena je 1816. godine u Velikoj Britaniji, bila je novelistica i poetičarka koja je pisala pod pseudonimom Currer Bell. Poznata je po svojim djelima „Jane Eyre“ „Shirley“ i „Villette“. Kroz svoja djela stvarala je snažne žene koje su rušile stereotipe i protivile se svim normama koje su tada bile zadane. Preminula je 1855. te iza sebe ostavila veliku ostavštinu o kojoj se piše i priča i danas.

Jane Eyre zasigurno je njezino najpoznatije djelo, napisano 1847. godine, a prikazuje snažan narativ žene u sukobu sa svojim željama i društvenim stanjem. Jane je bila prava buntovnica svoga doba, koja se nije htjela prikloniti stereotipima i biti savršena žena što u pravilu, siromašna, i nije mogla.

Jane Eyre bila je siročić koja je odgojila njezina teta, koja ju maltretira i zagorčava joj život svakoga dana, no igrom slučaja Jane se uspije upisati u školu i tu krene shvaćati kako je zapravo bila tretirana, javljaju joj se neki snovi i čezne za novim iskustvima. Nakon završetka škole dobije ponudu za posao, na mjestu guvernante na imanju Thornfield, gdje se zaljubljuje u mračnog i strastvenog muškarca Rochester, koji je vlasnik tog imanja i koji postaje lud za njom.

„...na svijetu nema bića koji me voli tako čisto kao ti – jer ja mećem na dušu tako laskavu pomast, Jane, vjerovanje da me voliš.“ (C. Bronte, 1847)

Rochester je zaveden njenom nevinošću, ali i buntom. S ovim citatom opisuje Jane kao pokornu i nevinu ženu koja je stvorena da ga voli, ali isto tako se osjeća polaskano i čast mu je imati takvu ljubav što donosi ravnotežu u kojoj dolazi do jednakosti.

Na dan vjenčanja Jane i Rochester, ona saznaje da on već ima ženu koju drži zaključanu te Jane bježi iz Thorfielda. Nakon nekog vremena, pronalazi svoje izgubljene rođake i saznaje da joj je ujak ostavio bogatstvo od 20 000 funti. St. John, njezin rođak i svećenik, ju zaprosi i pozove da ide s njim u Indiju, ona ga odbija za prosidbu te na kraju i za put.

Jedne noći Jane čuje Rochesterov glas kako je doziva te žuri nazad na imanje, gdje saznaje da je izgorjelo do temelja. Odlazi na novo imanje gdje saznaje da mu je bivša žena preminula te se nakon toga Jane i Rochester vjenčaju, a na kraju Jane govori kako već 10 godina žive u ravnopravnom braku i rodila je djecu.

7.1.1. Jane Eyre - prikaz žene

Već je spomenuto da je Jane bila buntovnica, ali zapravo bila je savršeni spoj obične, skromne, moralno snažne te vrlo inteligentne žene. Potrebno je naglasiti kako je upravo Janeina samoća i izolacija od društva od nje stvorila ženu koja može preživjeti sve uvjete koji joj budu nametnuti u životu. Ona je vrijedna i ne treba joj muškarac da se tako osjeća. U tom vremenu to je bilo skandalozno, jer tko bi bili muškarci da nema žene koja ih treba?

Jane nije osjećala nikakvu povezanost, ni emocionalnu ni nikakvu drugu, prema društvu, ali ni prema čovječanstvu općenito. Osjećala je ogorčenost, ali također bila je svjesna da društvo nije takvo, ona nikada ne bi postala neovisna i svoja.

Najvažniji prikaz Jane je taj kada se unatoč svemu zaljubi, pokušava ne izgubiti svoje ja, svoju vrijednost te se ne namjerava u niti jednom trenutku osjećati „manjom“ nego što zapravo je kako bi ugodila muškarcu, iako se na kraju predala nekim normama, svjesno li nesvjesno.

„Na dan vjenčanja Jane Eyre sa svojim „gospodarom“ pronalazi se obvezna ići s njim u tvornicu gdje joj je naređeno da izabere haljine. Iako je jasno dala do znanja da ne želi i mrzi to, nije se mogla osloboditi toga.“ (J. Zonana, 1993)

Možemo razumjeti kako je Jane bila opčinjena Rochesterom i svojom ljubavi prema njemu, da unatoč sramu koji je osjećala kad bi joj govorio što da radi, ona bi sve napravila da mu ugodu i da ju ne prestane voljeti.

„Nasmiješio se; i mislila sam da je njegov osmijeh poput sultanovog, u blaženom trenutku, poklanja svome robu zlato i dragulje.“ (J. Eyre, 1847)

Nazivajući sebe robom, a njega sultanom, Jane navodi sebe i čitatelja na kulturološko prihvatljivu usporedbu kako bi se moglo razumjeti i boriti protiv patrijarhata, pogotovo kada se gleda lik Rochesteru te tu daje naglasak na englesko društvo toga vremena.

Možemo shvatiti kako je Jane dosta kompleksan i kompliciran lik, kojem se mogu pridati različite karakteristike na različite načine. Može ju se gledati kao feministicu svoga doba, ali i kao bigama koji je pokleknuo nad muškarcem i tako zanemarila sve u što je vjerovala. Unatoč tome, u viktorijansko doba ovo djelo bilo je, što se tiče rušenja patrijarhalnog sustava, pravi korak prema naprijed pa je zato i danas toliko značajno za put prema ravnopravnosti.

7.2 Jane Eyre – film

Izabrana adaptacija filma Jane Eyre koju je osmislio redatelj Cary Joji Fukunaga, proizlazi iz 2011. godine. Film je dosta blizu romanu i većina dijelova je dovoljno dobro adaptirana i slaže se sa sadržajem knjige.

Glazba, koja je većinom violina, u trenucima kada Jane žudi za Rochesterom je dosta dramatična, a u ponekim dijelovima i previše.

U ekranizaciji je potrebno spomenuti kako je zapravo onaj gotički dio dosta realno prikazan i možda se malo više koncentrira na cijelu pojavu njegove žene te nepovjerenje od strane Jane prema muškarcima, a pogotovo prema onomu kojega voli.

Scene njezine mladosti i mučenja su također prikazane, što je na ekranu možda bolje, samo zbog toga što se vidi njena patnja te se gledatelj možda više može poistovjetiti s njom. Rochester je također prikazan puno ljepšom verzijom i manje zastrašujućom nego ga Jane opisuje u knjizi.

Sama kemija između glumaca je zapravo jako romantična i dobro prikazana, strast koju osjećaju jedno prema drugome je odlično prikazana te ju gledatelji mogu osjetiti.

Unatoč tome, neke scene su previše ubrzane i nisu dobro doživljene od strane gledatelja, dok su u knjizi puno detaljnije. Neke romantične i dramatične scene nisu prikazane izljevom emocija koje je Bronte tako dobro prikazala i navela na suosjećanje.

7.2.1. Prikaz ženskog lika u filmu

Film prikazuje Jane kao u knjizi, snažnu buntovnu ženu koju utjelovljuje Mia Wasikowska. Jane je jako dobro prikazana, u nekim dijelovima kao hladna, gdje je ne zanima nitko i ništa. Samozatajna je, cijelo vrijeme se obraća publici i svim ostalim likovima ravnomjernim i bistrim pogledom, skroz je jednostavna i obična. Radnja je zapravo samo prisjećanje, od njene mladosti

pa sve do kraja. Rochester je zavodi sa svojim osmijehom i riječima, iako mu Jane većinu vremena ne vjeruje i sumnja u njegove osjećaje.

Jane se zapravo ponaša vrlo pažljivo, čak i pažljivije nego u knjizi, s obzirom da je verzija filma snimljena 2011. godine, neke stvari su mogli promijeniti, neke koje Bronte nije mogla primijeniti tada. Poput Janeine predaje Rochesteru, u smislu da ga počinje slušati i ona postaje njegov rob, toga u filmu nema. Jane mu daje do znanja da će on nju poštivati.

Wasikowska se čini u dijelovima filma, kao snažnija verzija Jane Eyre, s obzirom da je Jane u romanu opisana kao „obična Jane“. U filmu vidimo transformaciju Jane u ženu koju je potrebno zalijevati ljubavlju te je prikazana dosta romantičnije, a također izgleda puno ljepše nego što je to Bronte opisala.

8. Kulturna konstrukcija žene u suvremeno doba

Da bi napravili usporedbu konstrukcije ženskosti kroz djela, potrebno je prvo opisati ženu u suvremeno doba. Kako se promijenio pogled na njihov izgled, ponašanja i kakve etikete su im u to doba zadane. Suvremena žena je jako širok koncept, a s obzirom da je druga knjiga iz 1938. godine potrebno je navesti konstrukcije ženskosti toga doba.

Iako je tek u 60-ima došlo do većih promjena u pogledu na žene u društvu, ta borba je započela prije. Jedan od glavnih pokazatelja individualizacije žena su mogućnosti škole i karijere, ali i brak iz ljubavi. Potrebno je naglasiti da su se žene i dalje borile za sve što su postizale i da im ništa nije bilo samo tako nametnuto, mnoštvo ih je još uvijek patilo kao sluškinje, ali promjena je bila skoro tu.

Suvremena žena već postaje snažnija i sve više neovisna, dobiva nove mogućnosti, ostvaruje svoje ideale i snove. Dogovoreni brakovi već smanjuju svoj broj, jer žena više ima svoje ja. Ipak, neke norme su još uvijek tu, muškarci i dalje imaju glavnu riječ. U većini slučajeva su i dalje spriječene od strane očeva, pa i majki koje nisu smjele dati svoje mišljenje. Sveukupno društvo je bilo naprednije, ali na neki način i gore, zbog onih bijesnih konzervativaca koji nisu htjeli ispustiti prošla vremena.

No, što je više vrijeme odmicalo suvremena žena se sve više bori za sebe. Majke odgajaju kćeri koje će tako odgajati svoje kćeri i stvoriti revoluciju, koja na svoj vrhunac dolazi 60-ih godina, koja se i danas smatra pravim početkom ženske revolucije, unatoč tome što se ona već desetljećima rađala potihom, tajno i oprezno.

Suvremene žene počinju biti i tehnološki pismene, omogućeno im je stvarati karijere u svim smjerovima, u kojima prije nije bilo moguće. Mogu izabrati put koji zamisle, nevažno radi li se o majčinstvu, braku, karijeri i slično. Dovoljno su školovane da razumiju raznolikosti i mogu se zalagati za prava, više ne samo sebe nego skupina poput etničkih manjina i LGBTQ+. Angažiraju se u aktivizam i u društvena pitanja, a čak se uključuju i u politiku. Ponosne su na sve što im je omogućeno.

Vrlo je važno što je ženi omogućeno da želi više toga, može biti i majka i žena koja ima karijeru, društvo više na to ne gleda krivo, bar ne koliko je gledalo prije. Danas je moguće uskladiti karijeru i život u kući.

Što se tiče književnica tu zapravo kao najbolji primjer možemo dati Virginu Woolf, koja je promovirala i pisala o jednakosti spolova kroz likove koje je stvarala u svojim djelima. Borila se, ne samo za svoju kreativnost i samostalnost, već i za svaku ženu koja je to htjela. Nije smatrala da su žene superiorne muškarcima, već da su i jedan i drugi spol potrebni, svaki na svoj način.

8.1. Rebecca- knjiga

Daphne du Maurier je rođena 1907. godine u Velikoj Britaniji, bila je novelistica koja je najpoznatija po svome djelu „Rebecca“, ali i „The Loving Spirit“. 1977. objavila je i autobiografiju, a umrla je 1989. godine.

Rebeccu je napisala 1938. godine, a knjiga započinje prisjećanjem junakinje, koja je neimenovana kroz cijelo djelo. Ona se prisjeća kako je upoznala svoga supruga Maxima u Monte Carlu godinama prije. Odsjedali su u istom hotelu te se tamo upoznaju. Nakon nekoliko tjedana on joj predlaže da se uda za njega i ona pristaje te zajedno odlaze na njegovo imanje.

No ništa nije bajno jer ona otkriva kako Rebecca, Maximova prva žena, proganja njihov dom. Ona se utopila godinu dana prije u uvali, ali njezin duh se vratio na imanje. Nakon nekog vremena junakinja je sigurna kako je Maxim nikada neće zavoljeti kao Rebeccu.

Zla sluškinja imanja, gđa. Danvers skoro nagovara Rebeccu da se ubije, ali se ona trgne te odustane. Tada ronionci pronalaze Rebeccino tijelo, a Maxim priznaje kako ju je on ubio. Navodno je imala mnoštvo afera, a kada je on tražio razvod ona ga je odbila i on ju je upucao.

Ovo otkriće obnavlja junakinjin brak i omogućuje joj da se konačno otrese tereta Rebeccina duha. Međutim, u međuvremenu se omča pravde steže oko Maxima: prvo se otkrije da su na dnu Rebeccina čamca izbušene rupe; srećom, mrtvozornik donosi izvješće o samoubojstvu, a ne o ubojstvu.

No ubrzo Rebeccin bratić Favell, siguran da se Rebecca nije ubila, optužuje Maxima za zločin. Lokalni sudac, pukovnik Julian, istražuje i otkriva da je Rebecca na dan svoje smrti otišla u London kod doktora Bakera. Favell, Maxim i junakinja prate Juliana u London; junakinja je sigurna da će Baker otkriti da je Rebecca bila trudna, otkrivajući tako Maximov osvetnički motiv za ubojstvo. Ali, umjesto toga, ispada da je Rebecca umirala od raka i da je bila neplodna; lagala

je Maximu o svojoj trudnoći. Njezina terminalna bolest sada predstavlja motiv za Rebeccino navodno samoubojstvo, a Maxim je spašen.

8.1.1. Prikaz ženskog lika u knjizi

Junakinju Rebecce, kao ženu u suvremenom dobu, možemo vidjeti kao samostalnu ženu, koja ide sama na putovanje, gdje se zaljubljuje i udaje. Iz toga se može zaključiti kako je žena već slobodnija, nije na nikakvom oprezu oko onoga u što se upušta. Roman nema erotike, što znači da junakinja prekriva neke dijelove svog života, što je čini misterioznom.

Potrebno je analizirati i samu Rebeccu, bivšu ženu Maxima koja je negativni protagonist. Bila je manipulativna, lažljiva i imala je puno afera, dok je Maxim bio nevina žrtva, koja zapravo ima traume od nje, što se nije često prikazivalo u knjigama, pogotovo što se tiče bogatih muškaraca.

No, unatoč tome, glavno pitanje je to je li sama Rebecca bila zapravo loša ili je bila žrtva seksizma toga doba? Du Maurier nikad nije rekla smatra li Rebeccu negativnim ili pozitivnim likom, ali to je zapravo jedino pitanje na koje nam treba odgovor. Jedino bi iz toga mogli dosegnuti zaključak je li Rebecca feministička novela ili nije.

Samim time što je junakinja povjerovala Maximu da je Rebecca bila negativan lik, da je varala i da je bila zla osoba, se može primijetiti to povjerenje među njima, unatoč tome da je sve to samo Maximovo sjećanje, u koje ona slijepo vjeruje. Rebecca je jednostavno bila produkt patrijarhalnog društva u kojemu je živjela. Nakon što ju je Maxim doveo na imanje ona je pokušala napraviti sve da preuzme kontrolu i da sve postane njeno, još jedan primjer kako je išla nasuprot onome što joj je društvo namijenilo.

S obzirom da je ovo djelo napeto i zanimljivo, čitatelji zasigurno prvi put kada ga čitaju ne razumiju sve što je du Maurier htjela prikazati.

„Svi koji su prvi puta čitali Du Maurierin roman zapletu se u zaplet, što uzrokuje činjenicu da promaše kako je pokušala istaknuti da su Rebecca i junakinja dvije goruće suprotnosti. Čitatelji vide kako nova gospođa de Winter preživi te pretpostave da je ona pobjednica bitke između nje i Rebecce, a time i patrijarhata.“ (Koller, 2019)

Koller tu objašnjava kako je teško shvatiti sam cilj djela ako čitatelj na njega ne gleda objektivno i kritički te ako ne razmisli o tome što du Maurier pokušava dočarati. Ona Rebeccu čini glavnim

likom, središtem radnje, junakinja je tek sporedni lik koji je tu samo da Rebeci da suprotnosti te ono što se od nje očekivalo da bude.

Unatoč tome Rebecca je glavni dio cijelog romana, jer je ona ta oko koje se vrti sve, oko koje se postavljaju pitanja i oko koje je junakinja romana zabrinuta na način da nikada neće zadovoljiti standarde Maxima kao što je to činila Rebecca. To je samo još jedan primjer kako ju je ljubav prema njemu na neki način oslabila, s gledišta feminizma. Rebecca je sve ono čemu su mnoge žene tada težile biti, neovisne i svoje, a junakinja novele je sve ono što su na neki način bile primorane biti.

„Očaj pripovjedačice za Maximovom ljubavi proizlazi iz patrijarhalne ideje da žena treba muškarca kako bi preživjela i ispunila svoju suđenu ulogu žene i majke. Ova pretjerana potreba je ponovo očigledna u njezinu pristanku na ne veliko vjenčanje jer je on takvo vjenčanje već imao.“ (Koller, 2019)

Iako, nakon nekog vremena junakinju počne izluđivati činjenica da se drži strogih patrijarhalnih pravila, ona i dalje krivi Rebeccu za sve svoje probleme, što još jednom prikazuje manipulaciju društva i krivljenja bilo koga drugog osim muškarca u pitanju. Na kraju, Rebecca nije umrla jer je bila zla, no zato što je išla naprotiv svega što joj je bilo „suđeno“ da bude od strane patrijarhalnog društva. Ona je primjer uništenja patrijarhata toga doba, što upravo navedeni citat objašnjava.

S time se vidi kako sam opis radnje knjige nije dovoljan, već je potrebno analizirati i pronaći značenja iz svake rečenice koju je du Maurier napisala. Ovo djelo, kao što neki tvrde, nije održavanje patrijarhata, s obzirom da junakinja i Maxim nemaju neki sretni kraj, već žive u običnom stanu gdje se on nikad ne oporavi od gubitka imanjanja. Pravi pobjednik svega što se dogodilo zapravo je Rebecca.

Junakinja romana je zapravo u početku jednostavno nepostojeća, ona je sporedni lik Rebeccinog života, neprestano se uspoređuje s njom, kako nikada neće biti dovoljno dobra i kako nikada neće biti niti slična njoj, ne shvaćajući kolika patnja od života je zapravo Rebecca vodila.

Tek se na kraju ona malo odmiče i živi odvojeni život od Rebecce, tu pokazuje kako uz nju ipak pronalazi „svoje ja“ i ona se više ne uspoređuje sa Rebeccom – jer zašto bi se uspoređivala sa nekim koga više nema?

8.1.2. Prikaz ženskog lika u filmu

2020. godine Ben Wheatley ekranizirao je Rebeccu i s time primio ogroman broj negativnih kritika. Kritičari tvrde da je Maxim pretvoren u puno negativnijeg lika nego u knjizi, što se iz svega prije navedenog može na neki način i opravdati – jer vjerojatno knjiga nije dobro shvaćena. Maxim je trebao biti negativan lik, ali to je čitatelj trebao izvući iz konteksta samog djela. Maxim je trebao ipak biti prikazan kao malo manje zao, jer je takav bio na površini te je izmanipulirao sve oko sebe, a pogotovo junakinju.

Junakinja je dosta surova i niti malo impresivna, tako je prikazana i u noveli, ali u ekranizaciji to puno više dolazi do izražaja. Maxim i junakinja su u filmu prikazani kao prevelike suprotnosti bez imalo kemije između. Ona je u ekranizaciji potpuno dosadna i za sve svoje probleme opet krivi Rebeccu, a u nekim dijelovima sumnja i u Maxima te se malo udaljava od njega pokušavajući sama otkriti misteriju.

No ipak, za razliku od knjige, utjecaj patrijarhalnog društva nema neki veliki utjecaj kroz film. Ekranizacija je više smišljena kao gotički film u kojem se sve vrti oko misterije koju predstavlja Rebecca, dok su Maxim i junakinja samo sporedna priča.

S obzirom na to, ženski lik u filmu nije dobro prikazan te je cijela bit knjige promašena. Ne osjeća se simbolizam pobjede nad patrijarhalnim društvom koji je bio cilj du Maurier, kroz nažalost, ne dobro shvaćeno djelo.

9. Usporedba

U ovom dijelu rada potrebno je iz analize koja je provedena nad djelima C. Bronte i D. du Maurier i njihovim ekranizacijama napraviti usporedbu djela, njihovih sličnosti i razlika.

S obzirom na to da je Bronte pisala mnogo godina prije du Maurier, logično je da je Jane Eyre napisana na neki način dosta jednostavnije, sve što se događalo napisano je, nije bilo nekih prikrivenih motiva, osim onoga da je Rochester skrivao ženu u podrumu što je bilo potrebno da se doda malo misterije i gotike jer bi u suprotnom knjiga bila monotona i nezanimljiva.

Što se tiče Rebecce ona je puno kompleksnija i potrebno ju je čak pročitati dva puta – jednom samo zbog radnje, a drugi put da se shvati sve što je du Maurier htjela prikazati. Ima puno više misterije i gotike te je junakinju romana i Jane Eyre povezala njihova „običnost“. No ipak, Jane je puno više išla nasuprot svome vremenu baš iz razloga kada su djela napisana.

Potrebnije je usporediti Rebeccu i Jane, jer je Rebecca možda jedna jako dobra nadogradnja onoga što je Bronte napisala. Rebecca niti u jednome trenu nije posustala u svojim planovima, uvijek je išla prema onome što želi, a to je bilo da sruši smisao viktorijanskog društva i njihovih ideala za jednu ženu. Rebecca je prava junakinja oba ova djela, iako je Jane Eyre smatrana feministicom književnih likova. To se u ovom radu ne poriče, ali kada se gleda iz današnjih vremena, Jane sigurno ne bi bila oličenje feminizma koje je to bila nekada.

Unatoč tome, Charlotte Bronte će zauvijek ostati ikona koja je promijenila književnost svoga vremena i tako utjecala na mnoge, pa i na Daphne du Maurier koja je svoje djelo napisala po samo inspiraciji Jane Eyre, ali i ostalih djela sestara Bronte.

Bronte je bila progresivna u svojim vjerovanjima, koliko je to mogla biti, i Jane Eyre je njezin način bunta prema društvu iz kojeg se povukla jer nije bila prihvaćena, jer su u to vrijeme žene sa neovisnim duhom bile skoro pa nerealne. Upravo je tako stvorila Jane, njezin karakter dolazi iz njezine izolacije i samoće.

„Brinem za sebe. Što sam više sama, što sam više bez prijatelja, što sam više neodrživa, više ću poštovati sama sebe.“ (C. Bronte, 1847)

Jane je svojim unutarnjim monologom upravo sama sebe ohrabivala i ojačavala, pronašla je mir u kaosu svoga života i tako bila sretna. Da nije upoznala Rochestera i dalje bi bila jaka i neovisna žena koja se izborila sama za sebe i srušila sve ideale svoga vremena.

Du Maurier je Jane nadogradila sa svojim likom Rebecce te otišla u krajnost u koju je Jane mogla otići da je odrasla možda malo drugačije, da se nije toliko zaljubila u Rochestera ili da joj je možda pruženo malo više u životu. Rebecca je znala da će umrijeti i ubrzala je taj proces jer više nije moga živjeti životom kojim sada živi nova junakinja.

Ljubavna priča Rochestera i Jane je na kraju ljubavna priča koja je izdržala, te nakon svega što se dogodilo kada je izgubio imanje, mogao joj je ponuditi samo sebe i svoju ljubav.

„Malo mi je preostalo od mene samoga - moram imati tebe.“ (C. Bronte, 1947)

Lowes (2008.) na ovo priznanje ljubavi od strane Rochestera gleda kao da je Bronte dokazala da ljubav nadilazi sva društvena očekivanja i da se odnos među dvoje supružnika mora temeljiti na uzajamnom poštovanju i ljubavi.

Sama činjenica da je junakinja Rebecce bezimena, a djelo se zove po preminuloj ženi, je dokaz kako je roman napisan za Rebeccu i kako ona prikazuje sve žene koje su patile istu sudbinu kao i ona – one koje se nalaze u situacijama kao što se i ona nalazila iz koje ne mogu izaći. Primjer je feminizma koji je bio potreban i za vrijeme Bronte i za današnje vrijeme.

Jane Eyre je sigurno jedno od najvećih djela koji su označile feminizam, samo iz razloga i hrabrosti koje je Charlotte Bronte pokazala kada je objavila ovo djelo. Nasuprot svemu što su ju učili, svemu što je viđala u svakodnevnom životu, potrebna je velika hrabrost i kritičko razmišljanje da se oduči ono što je naučeno.

Iz svega navedenog, viđeno je kako Rebecca nije samo kopija Jane Eyre koju je du Maurier malo uredila, naravno očite su sličnosti u događajima i pričama, ali bila bi uvreda i za du Maurier i za Bronte da se kaže kako su ova djela ista, ono što je Jane napravila za svoje razdoblje, to je Rebecca napravila za svoje.

10. Rod kao tekstualna konstrukcija – Jane Eyre

Jane Eyre je, kao što se kroz ovaj rad moglo već vidjeti, jako kompleksan lik kojeg je Bronte pisala u dobu kojem ona „ne pripada“. Međutim, ona je stvorila njen lik kroz koji je postavila veliki broj rodni pitanja o nejednakosti i neovisnosti žena te tako doprinosi shvaćanju rodni stereotipa u književnosti 19. stoljeća.

Bronte je stvorila neovisnu mladu ženu kao primjer borbe za neovisnost unatoč svim ograničenjima koje je svijet i društvo tada pružalo. Ona je pametna, neustrašiva žena koja je svjesna svojih vrijednosti i snaga te ne pristaje na manje od onoga što zaslužuje. Bronte zapravo ruganjem i odupiranjem od normi izaziva ulogu žene toga vremena.

Također, prikazuje nejednakost što se tiče socijalnih i ekonomskih normi. Jane je žena, stoga joj ništa ne pripada. Stvorila je Jane kao siromašnu djevojku kojoj je na kraju stric ostavio veliko bogatstvo te je tu kroz nju uništila i tu normu nejednakosti u kojoj sad Jane postoji – netko tko nije samostalan samo mentalno, već i fizički, sada si može priuštiti sve. Ona Rochesteru ne treba, ona njega jednostavno želi.

Uz to, stvorila je veliki broj ženskih likova koji imaju svoje karakteristike, nije ih sve stvorila na isti način kako se to često radilo. Sve su bile drugačije, imale su svoje ideale, poglede na svijet i društvo.

Pitanje braka također je istražila kao društveni konstrukt. Jane se odbijala udati bez ljubavi, ona je znala što želi i što zaslužuje. Bronte je kroz to stvorila nešto novo, što su možda nekada žene i htjele, ali nisu bile dovoljno slobodne i bile su u prevelikom strahu da bi proturječile.

S Jane se bilo prilično lako suosjećati s obzirom da je vrlo emotivna i izražajna u tome. Tu se vidi kako je školovana i kako je odrasla, koliko je u svojoj samoći i izolaciji radila na sebi, a ne žalila za brakom, muškarcem i slično. Bronte je Jane potpuno odvojila od toga da kao djevojčica sanja djecu, kako ih odgaja i kako pronalazi nekoga kome će biti kao sluškinja, ona je od početka samo htjela preživjeti. Primarni cilj bio joj je izvući živu glavu, a nakon toga cilj joj je bio ne ovisiti više o nikome, da se nikada više ne nađe u situaciji, u kojoj je bila kada je bila malo siročče, zatvorena i mučena u maloj sobici trudeći se da ne naljuti nekoga.

Charlotte Bronte započela je vrstu revolucije kroz tekst, koja se razvijala potihom i prodirala kroz površinu stoljećima. Svaka autorica poslije nje, koja se zalagala za žene, barem mali dio svoje inspiracije pronašla je upravo u njoj.

10.1. Rod kao tekstualna konstrukcija – Rebecca

Du Maurier kroz Rebeccu više izražava rod kao dinamiku života i smrti. Rebecca, koja je preminula, ima i dalje veću prisutnost nego što to ima neimenovana junakinja, koja je naspram nje totalno na neki način nevažna. Rebecca je toliko toga „postigla“ kroz tekst, da junakinja uvijek pada u drugi plan, što je stavlja u ulogu „nepostojeće junakinje“.

Rebeccina sjenka, figura i prošlost zapravo toliko utječu i oblikuju cijeli roman i sve njegove likove. Du Maurier ju je stvorila kao sliku lika koji je zapravo stvorio sve ostale likove i tako prikazala stvarnu moć jedne žene kroz tekst. Iako je Rebecca često smatrana zlikovcem, to je sve u očima čitatelja koji nije shvatio poantu. Iz tog razloga je Rebecca jako kompliciran lik koji je Maxima pokušao napraviti zlikovcem – jer žena se nije mogla braniti ni kada je bila živa, a kamo li kada umre.

On je naravno bio dominantna ličnost kroz koji je du Maurier prikazala kako muškarci mogu utjecati na žene na loš način, za razliku od toga kako su prikazani Rochester i Jane. Sve je bilo njegovo, ništa nije bilo njihovo, a i ona je bila njegova. Prikazana je želja za slobodom, kako su zapravo žene okovane u zlatnim kavezima i kako bi im trebalo biti „dobro“, kako bi trebale biti „zadovoljne“ samo jer imaju lijepe haljine i kruh na stolu.

Rebecca je slika svake žene, prikazana kroz književni tekst, koja žudi za strašću i slobodom, željom za nečim dalekim i neostvarenim. No unatoč tome, neimenovana junakinja prolazi kroz unutarnji razvoj samosvijesti i identiteta koji ne ovise o Rebeci. Tu dolazi do procesa osnaživanja gdje jedan lik izlazi iz sjene drugog lika, pogotovo ženskog lika, kojima su tada većinom davali iste karakteristike i stapali ih jedni u druge.

Tu dolazi i do krivog shvaćanja lika kroz tekst, du Maurier je Rebeccu stvorila kao sliku feminizma, borbe i opora, a Maxim ju je prikazao kao zlu vješticu koja mu je uništila život. Kod velikog dijela čitatelja, koji su pročitali ono što je Maxim rekao, Rebecca je ostala prilično negativan lik koji je sve samo ne feministički. Upravo zato je ovaj roman potrebno čitati kritički i

više puta, Rebecca je vrlo kompleksna i ispaćena žena koju svijet nije razumio tada, a ni danas. Ona je slika i tadašnje, a i današnje žene.

Što se tiče vizualnog pregleda roda kroz tekst, dolazi do usporedbe svijetla i tame. Rebecca je svjetlo i ljepota, dok je junakinja tama i nesigurnost.

11. Kritike - Jane Eyre

Iako je Bronte objavila roman pod pseudonimom, on je i dalje izazvao skandal toga vremena. Žena poput Jane Eyre, inteligentna i tvrdoglava, je nešto se nije moglo vidjeti u većini slučajeva. Javio se strah da žene ne dobiju ideju da postanu takve i poremete cijeli patrijarhalni sustav, a to je upravo ono što je Bronte naumila.

Knjiga je smatrana nemoralnom, jer ženama tog društva nije bilo dopušteno da traže ljubav sve dok je ne pronađu, pogotovo siromašna cura poput Jane koja je osvojila starijeg bogataša.

Također, kritičari smatraju Jane kukavicom jer nije mogla podnijeti izazove koje Rochesterova ljubav nosi, to jest nije htjela preći preko svojih morala zbog njega, također i „glas“ koji je doziva kad mu se vrati što njega čini bespomoćnim u njezinim rukama. Kritizirali su samo djelo za nedosljednost i dvoličnost. (Shapiro, 1968)

No ipak, što je vrijeme više prolazilo samo djelo je krenulo dobivati više značaja i kritičari su počeli hvaliti hrabrost Bronte, ali i samog lika Jane koji je stvorila. Postalo je očito koliko je zapravo pridonijela pokretu ženske revolucije koji će se kasnije evoluirati.

Jane Eyre će zauvijek biti pamćena kao jedna od prvih feminističkih novela, koja je označila početak borbe ravnopravnosti protiv opresije nad ženama te će Charlotte Bronte uvijek biti pamćena kao jedna od prvih velikih feministica koje su dale sve što su mogle bez obzira na svoju otuđenost od društva.

12. Kritike - Rebecca

Rebecca je primila jako veliki broj negativnih kritika, baš zbog svoje sličnosti sa Bronteovom Jane Eyre, no ipak s druge strane je smatrana jednom od najboljih gotičkih novela svoga vremena i pitanjem koje se čitateljima javlja kroz cijelo djelo – je li Rebecca pozitivan ili negativan lik?

Unatoč tome, kritičari smatraju da je Rebecca loš plagijat Jane Eyre, napisan čisto iz du Mauriereve opsjednutosti sestrama Bronte. Neki ipak tvrde da su joj one inspiracija i da je Rebecca svoja posebna novela koja ima svoje značajke i vrijednosti, s obzirom da je puno više okrenuta prema gotici.

Velikim iznenađenjem se smatra sama činjenica da Rebecca nije ljubavna novela, što su svi očekivali, već nešto što je potpuno uzburkalo javnost iako je napisana već 20. stoljeću.

Rebecca kao lik je dobila također mnoge kritike jer su ju s jedne strane branili, a s druge osuđivali. Očito je da i kritičari shvaćaju poantu djela onako kako njima paše, a ne onako kako je du Maurier zapravo htjela prikazati.

Kritičari i mnogi drugi, još i danas, Rebeccu vide kao negativnog lika i dolazi do pitanja – što je zapravo du Maurier htjela postići? Ljubavnu priču sa ljubomornim duhom preminule žene ili ipak nešto dublje i značajnije? To je nešto što se nalazi u oku čitatelja.

Unatoč tome, čitatelj koji je shvatio novelu na pravi način, onaj na koji je trebao, je onaj koji gleda svakog lika. Možda je ovo djelo jedno od najvećih gotičkih, ali ima puno dublje značenje za ženski pokret i za sve ono što žene proživljavaju.

13. Zaključak

Cilj ovoga rada bio je analizirati i istražiti tko su zapravo žene bile u viktorijanskom razdoblju i koliko su zapravo postigle u razdoblju dok je viktorijanska žena postajala suvremena žena.

Žene u viktorijanskom dobu bile su potlačene i gledane s visoka, imale su knjigu pravila i ponašanja, morale su znati određene stvari, a kao nagradu za to dobile bi bogatijeg muža i bolji život. Što tada nisu shvaćale je da je zlatni kavez i dalje kavez.

No unatoč tome, uvijek je postojala nekolicina, upravo kao što je to bila Charlotte Bronte, koja iako otuđena od društva, borila se iznutra potihom i polako rušila sve norme i stereotipe koji su bili zadani. Kidala je šipke sa zlatnih kaveza uz pomoć solidarnosti drugih žena oko nje koje su to radile u tajnosti. Jane Eyre bila je jedna od tih žena, koja unatoč svemu što je doživjela, udala se zbog ljubavi i odlučila živjeti samo s nekim tko će ju poštovati. Tu se počinje rađati suvremena žena, ona je bila ta koja se nalazila izvan svoga vremena.

Dok je došlo vrijeme suvremene žene, već su postojale žene sa karijerama, neke bez djece, neke neudane i same. Norme koje su bile tada postavljene srušila je žena kao što je Rebecca, potpuno svoja, koja je išla u krajnosti. Živjela je u kući bez ljubavi, tužna i ogorčena, varala je samo da bi dobila mali dio zadovoljstva koji bi jedna žena trebala imati, a i dan danas kao je lik osuđivana. Bila je nemoralna i možda zla, ali je također je bila „bol“ koju je nosila u sebi.

Može se reći kako svijet nije napredovao dovoljno koliko je trebalo, jer žene poput nje još uvijek postoje. Žene koje odrastaju u takvim obiteljima i budućnost im je pružena bez da ih se pita, to su žene kojima treba Rebecca.

Feminizam i revolucija koja je nastala i napredovala su ono što su započele Jane i Rebecce, koje su potrebne da se nastavi jer ako se ne nastavi može se samo vratiti u prošlost. Potrebno je da se zna da žena rođenjem, kao i svaki muškarac dobiva svoje „ja“, a ne da ga netko kasnije stvara, zavisi od njenih ideala, odluka i želja.

14. LITERATURA

1. Barrett K.L. (2013.) *Victorian Women and Their Working Roles*. Diplomski rad. New York: State University of New York
2. Bertoša M. (2001.) *Jezične promjene i feministička kritika jezika*. Pregledni rad. Zagreb: Filozofski fakultet
3. Bronte C.(2008.) *Jane Eyre*. Zagreb: Lijevak
4. Butler J.(2009.) *Gender trouble*. Abingdon: Routledge
5. Dremel A. (2014.) *Što žena umije. Zagorka, rad, rod, kulturna proizvodnja i potrošnja i vizualne reprodukcije književnosti*. Zagreb: Centar za ženske studije Zagreb
6. Du Maurier D. (2020.) *Rebecca*. Zagreb: Mozaik
7. Đorđević Jelena (2012.) *Studije kulture*. Beograd: Službeni glasnik
8. Hedgecock J. (2008.) *The Femme Fatale in Victorian Literature*. New York: Cambria Press
9. Hefer H.(2007.) Biološka i društvena kategorija roda u rodnoj teoriji i rodna teorija stereotipa. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, str. 165-175. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/34643> [pristup 21.05.2023.]
10. Jacobus M. (2012.) *Women writing and writing about women*. USA: Routledge
11. Judy G. (2003.), 'A little Strain with Servants': Gender, Modernity and Domesticity in Daphne Du Maurier's *Rebecca* and Celia Fremlin's *The Seven Chars of Chelsea*. *Literature and History*, 12(2), str. 36.-50.
12. Katunarić V. (2008.) *Ženski eros i civilizacija smrti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk
13. Koller S. (2019.), *Subverting the Patriarchy and its Ties to Feminism: Du Maurier and her Adaptations*. Konferencija. Kutztown: Kutztown University
14. Langland E. (2002.) *Telling Tales: Gender and Narrative Form in Victorian Literature and Culture*. Columbus: Ohio State University Press
15. Lowes M. (2008.). *Charlotte Bronte: A Modern Woman*. URL: <https://victorianweb.org/authors/bronte/cbronte/lowes1.html> [pristup: 01.03.2023.]
16. Mambrol N. (2019.). *Analysis od Daphne Du Maurier's Novels*. URL: <https://literariness.org/2019/06/07/analysis-of-daphne-du-mauriers->

